

Въведение

Девет фундаментални цели с хоризонт от четири години, които са напълно постижими и биха повишили значително възможностите за развитие и качеството на живот в страната.

Материалът е от предстоящата *Бяла книга на ИПИ „Отключване на растежа: пътят напред след изборите“*. Бялата книга дава възможна посока за развитие на България, като включва отделни глави за фискалната политика, демографията и човешкия капитал, върховенството на правото, инвестициите, конкурентоспособността и икономическия растеж.

FRIEDRICH NAUMANN
STIFTUNG Für die Freiheit.

*Докладът е изготвен с подкрепата на Фондация за свободата „Фридрих
Науман“*

1.

Достигане на границата от 75% от средното ниво за ЕС по показателя БВП на човек от населението в стандарти на покупателна способност

В дългосрочен план голямата цел пред страната трябва да е забогатяването и сближаването с големите икономики в Европа. България измина пътя от под 30% от средното ниво за ЕС в началото на новото хилядолетие до 64% през 2023 г. Това са повече от две десетилетия на изпреварващ икономически растеж. Въпреки това, почти всички останали страни в региона на Централна и Източна Европа са достигнали нива от между 75 и 90% от средното ниво за ЕС. Достигането на границата от 75% е напълно постижима в следващите четири години, като това изисква активна политика в подкрепа на конкурентоспособността и възползване от пълния потенциал (физически и човешки) на страната. Сближаването с успешните страни в региона означава и чувствително покачване на възнагражденията в икономиката и въобще на разполагаемият доход на домакинствата.

2.

Връщане на инвестициите в икономиката на ниво от 20-25% от БВП

Брутото образуване на основен капитал (инвестициите) в България в последните години е устойчиво под 20% от БВП, като това е показателят, по който изоставаме чувствително от другите страни в Централна и Източна Европа. Всички успешни примери в региона постигат изпреварващ растеж и сближаване с инвестиции от порядъка на 25% от БВП. Повишаването на инвестиционната активност е възможно с подобрение в бизнес средата, данъчни мерки в подкрепа на инвестициите в капитал и иновациите, както и изчистен модел за развитие на индустриалните терени в страната. Прилагане на програмно бюджетирание и изпълнението на капиталовата програма на правителството със средносрочен хоризонт също подкрепя инвестициите в икономиката.

3.

Достигане на коефициент на заетост от 80% за населението на възраст 20-64 г.

През 2023 г. България отчита коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 г. от 76,2%, като това е историческият максимум на страната. Мерките в подкрепа на човешкия капитал, трансформацията на икономиката и стимулиране на инвестициите могат да активират хората извън пазара на труда и за пръв път да бъде достигната границата от 80% заетост. Подобни нива на заетост се наблюдават след пандемията в добрите примери в региона на Централна и Източна Европа.

4. Връщане на коефициента на Джини в рамките на 30-35 в средносрочен план

Свиването на неравенствата в последните години показват, че икономическият растеж в България може да носи ползи за всички групи в обществото, без да се налага разглобяване на данъчната система. Коефициентът на Джини се сви от над 40 в годините преди пандемията до 37,2 през 2023 г. Поддържане на ниска безработица и активиране на хората извън заетост и образование, ръст на производителността на труда и на възнагражденията, както и насочена социална политика към най-уязвимите групи от обществото може да доведе до устойчиво свиване на неравенствата и влизане в рамки на обичайните нива за региона на Централна и Източна Европа.

5. Повишаване на средния резултат на учениците в PISA с 25-50 точки и намаляване на дела на слабите ученици

В последното издание на PISA резултатите на българските ученици са със 78 точки по-ниски от средните за ОИСР по четене, със 63 точки по-ниски по математика и със 70 точки по-ниски по природни науки. Делът на функционално неграмотните е около 50% в различните дисциплини. Изследванията и опита на други страни в Централна и Източна Европа показват, че повишаването на средното ниво и намаляването на дела на слабите ученици са двата фактора, които дават най-голям ефект по отношение на икономическия растеж. В средносрочен план е напълно постижимо изравняването на постиженията на някои от страните в региона, които са изправени пред сходни предизвикателства, но отчитат по-добро представяне на PISA. Това изисква преформатиране на политиката и финансирането в посока качество на училищното образование, както и структурирани усилия и специална програма за подкрепа на слабите училища.

6. Повишаване на продължителността на живота до 77-78 г средносрочен план

Продължителността на живота в България (75,8 г.) остава най-ниската в ЕС (средно 81,5 г.). Основен движещ фактор зад това изоставане е чувствително по-високата смъртност и особено предотвратимата смъртност, която е 2,3 пъти над средната за ЕС. Овладеяването на високата смъртност и повишаването на продължителността на живота изисква дълбоки промени в българското здравеопазване, в т.ч. промяна на финансовия модел и монополната позиция на НЗОК, намаляване на разходите от джоба на пациентите, насочване на ресурс към профилактика и превенция, целенасочена прогенерична политика и по-широк достъп до лекарства, повишаване на възнагражденията на медицинските сестри и мерки за привличане на кадри към професията.

7.

Устойчиво обръщане на миграционните процеси и достигане до механичен прираст от над 50 хил. души на година

След пандемията се наблюдава обръщане на миграционните процеси в България. През 2023 г. механичният прираст на населението достига 42 хиляди души или 6,5% от цялото население. Повишаването на доходите и възможностите за реализация, както и подобряването на здравето и качеството на живот по места, са ключови за устойчивото обръщане на миграционните процеси. Постигане на механичен прираст от 50 хил. души на година означава овладяване на спада на населението в страната.

8.

Повишаване на финансовата автономност на общините, като собствените приходи на местно ниво надхвърлят границата от 40% общите разходи

През последните десет години собствените приходи на общините изостават чувствително от разходите, като вече покриват едва 25-30% от общите бюджети на местно ниво. Мерки за фискална децентрализация, в т.ч. преотстъпване на част от приходите от подоходното облагане, могат да повишават финансовата автономност на общините и да дадат стимули на местната власт да провежда активна политика за привличане на инвеститори и развитие на икономиката.

9.

ЕФЕКТИВНА БОРБА С КОРУПЦИЯТА И ОТЛЕПВАНЕ ОТ ДЪНОТО ПО ВЪРХОВЕНСТВО НА ПРАВОТО В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Изоставането по отношение на върховенството на правото продължава да отличава България от успешните европейски икономики и да ограничава потенциала за дългосрочен растеж. За да отключи своя потенциал и да преследва целите за сближаване, ръст на доходите и намаляване на неравенствата, както и въобще подобренieto на качеството на живот, България трябва да постигне отчетлив напредък в правосъдието. Ключово е да се премахне политическото и икономическото влияние над съда и прокуратурата, за да се спрат корупционните канали за източване на публичния ресурс. Липсата на осъдителни присъди срещу лица от висшите етажи на властта е единият от критериите, показващ отсъствието на реално сработване на институциите от съдебната власт. Липсата на разкрити обвързаности между съдебната власт и политическите лица и наказани и освободени магистрати благоприятства престъпността, покровителствана от политиката.